

Niilo Mäki INSTITUUTTI

Aikamatkalla – Sujuvan lukemisen ja oikeinkirjoituksen
harjoitusohjelma: ryhmän tukea lapsille ja kodin aikuisille

Niilo Mäki Instituutti

Sisältö

- Lukivaikeus suomen kielessä
- Lukitaitojen harjoittaminen
- Aikuisten tuen merkitys
- Aikamatkalla-ohjelma
- Lasten edistymisen seuraaminen

Lukivaikeus suomen kielessä

- Lukemaan ja kirjoittamaan oppiminen etenee vaiheittain. Keskeistä on äänteitä vastaavien kirjainmerkkien oppiminen sekä oivallus siitä, että puhe koostuu sanoja pienemmistä yksiköistä (eli äänneistä ja tavuista).
- Kirjoittamisen taidot kehittyvät usein yhtä aikaa lukemisen taitojen kanssa. Helpottava tekijä on suomen kielen säännönmukainen kirjain-äännevastaavuus.
- Jotta lapsi hyötyy lukemisen ja kirjoittamisen taidosta, tulee hänen ymmärtää lukemaansa tekstiä ja kyetä kirjoittamaan ajatuksiaan sellaiseen muotoon, että lukija voi ymmärtää, mitä hän haluaa sanoa → jo lievätkin kielenkehityksen tai toiminnanohjauksen vaikeudet vaikuttavat.
- Haasteellisimpia suomen kielen piirteitä ovat äng-äänne (esim. kenkä, **kengät**) sekä konsonanttien keston oikea merkintä (erityisesti klusiiliäänteiden /k/, /t/, /p/ keston merkintä kuten kaup**pp**a, mat**tt**o).
- Suomen kielessä tavujen tunnistaminen on tärkeää; tavu on kielessämme luonnollinen puhutun kielen yksikkö. Tavutuksen oppiminen tukee myös oikeinkirjoitusta.

- **Lukivaikeus** ilmenee hitaana ja virheellisenä lukemisena ja kirjoittamisena. Lukemisen erityisvaikeus = lukivaikeus.
- Lukivaikeus näkyy työläytenä ja hitautena kaikissa lukemaan oppimisen vaiheissa. Lukeminen voi jäädä vuosien harjoittelunkin jälkeen hitaaksi. Lukemisen hitaus on keskeinen ongelma suomenkielisessä lukemaan oppimisessa.
- **Kirjoittamisen vaikeus** näkyy siten, että lapsi oppii hitaasti äänteitä vastaavia kirjainmuotoja, kirjaimia jää pois, tulee liikaa tai niiden paikka vaihtuu. Myös sanavälien ja virkkeen rajojen hahmottaminen voi olla haastavaa.
- **Lukivaikeuden taustalla** tiedetään olevan neuraalisen kehityksen poikkeavuuksia, jotka suurelta osin selittyvät perinnöllisillä tekijöillä (n. 60-70% yksilöllisestä vaihtelusta).
- Lapsen saamalla tuella ja oppimisolosuhteilla voidaan vaikuttaa siihen, miten hankalana perinnöllinen lukivaikeus heijastuu lapsen arjessa.
- Kyseessä on **kielellinen oppimisvaikeus**, jonka ydinvaikeudet liittyvät kielen äänteellisen tiedon käsittelyyn ja kykyyn hakea muistista nopeasti tuttuja sanoja tai äänteitä, ns. nopea nimeäminen.

Lukitaitojen harjoittaminen

- Tuen lähtökohtana on oltava kielen luonne ja tieto lukivaikeuksien syistä juuri suomen kielessä.
- Tulee olla käsitys lapsen oppimisvaikeudesta:
 - Lapsen arjessa kohtaama vaikeus
 - Syyt vaikeuden taustalla: arvioitava
 - Miten lapsi & ympäristö kokevat vaikeuden
- Huomiota tulee kiinnittää myös tunteisiin, jotka liittyvät luku- ja kirjoitustaidon oppimiseen. Lasta tulee auttaa kokemaan, että hän voi edistyä ja apua ja tukea on tarjolla.
- Lisäksi on tärkeä huomioida, millaiset voimavarat lapsen lähellä olevilla ihmisillä on auttaa ja tukea lasta luku- ja kirjoitustaidon oppimisessa?
- Lapsen omalla motivaatiolla ja sen herättämisellä on suuri merkitys. Merkittäviä tekijöitä motivaatiolle ovat lapsen onnistumisen kokemukset sekä systemaattinen myönteinen palaute.
- Ryhmämuotoinen harjoittelu antaa mahdollisuuden vertaistukeen, mikä tehostaa kuntoutuksen vaikutusta.
- Harjoittelu aloitetaan tasolta, jonka lapsi hallitsee.

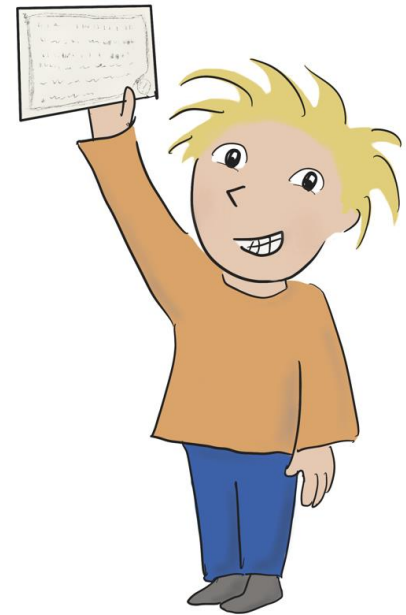
Aikuisten tuen merkitys

- Kodin aikuisten tuella on suuri merkitys lukemisen ja kirjoittamisen taitojen vahvistumisessa.
- Aikuinen voi antaa konkreettista tukea lapselle (esim. kirjastokäynnit) sekä osoittaa kiinnostusta lapsen lukemista kohtaan, mallintaa lukemista sekä avustaa esim. vuorolukemisen harjoituksissa.
- Aikuisen on tärkeää viestiä luottavansa lapsen oppimiseen → lapsi itsekin voi luottaa kehittyviin taitoihinsa → vahvistaa lapsen motivaatiota.
- Lapsen oppimista tukee myönteinen vuorovaikutus ja autonomiaan kannustava ilmapiiri. Aikuisen kontrollilla ja pakottamisella esim. läksytilanteissa on kielteinen vaikutus.

Aikamatkalla-ohjelma

Tavoitteet:

- **Lukemisen sujuvoituminen:** Keskitytään lukemisen hitauteen, sovelletaan RAVE-O:n harjoituksia.
- **Oikeinkirjoituksen vahvistuminen:** Kiinnitetään huomiota kirjoitusprosessiin ja vahvistetaan oikeinkirjoituksen valvontaa (metakognitiiviset taidot).
- **Motivaation ja minäpystyvyyden vahvistaminen:** Tuetaan hyviä työskentelystrategioita, vahvistetaan lapsen itsetuntemusta ja myönteistä käsitystä itsestä lukijana. Palaute- ja palkkiojärjestelmät, harjoituksissa käytetty tarina.

Kohderyhmä:

- Lapsi osaa kokoavan lukutaidon (äänteiden ja tavujen yhdistäminen), mutta lukeminen on hidasta
- Lapsen lukivaikeuden taustalla nimeämisen pulmaa
- Tarkoitettu 3-5 –luokkalaisille
- Ryhmässä tulee olla mahdollisuus lasten yksilölliseen ohjaukseen – noin 6 lasta ja kaksi ohjaajaa

Aikamatkalla-ryhmä on vertaisryhmä:

- Lasten lukutaidon taso lähes samantasoinen
- lässä ei suurta vaihtelua
- Kodin aikuisten sitoutuminen taitojen harjoitteluun tärkeää

Aikamatkalla-ohjelman rakenne:

- Lasten ryhmä kokoontuu 15 kertaa.
- Tapaamiskerran kesto 1,5 tuntia.
- Kotitehtävät: harjoitustuokiot kotona.
- Yhteistyö kodin ja koulun aikuisten kanssa.
- Kodin aikuisten ryhmä 5 kertaa 1,5 tuntia: Mietitään konkreettisia keinoja, joilla aikuiset voivat tukea ja innostaa lukitaitojen harjoitteluun. Asenteet, tunteet ja uskomukset osana lapsen taitojen kehittymistä.

Lasten ryhmäkerran rakenne:

- Sama rakenne toistuu jokaisella ryhmäkerralla (lisäksi aloitus- ja lopetuskerrat).
- Aloitetaan kuulumisten vaihdolla ja kotitehtävien tarkastelulla
- Luku- ja kirjoitusharjoitukset
- Tauko
- Loppuaika jatketaan harjoittelua
→ Muokkaa tehtävät ryhmälle sopiviksi. Jokainen ryhmä on yksilöllinen.

Lasten edistymisen seuraaminen

Mitä arvioidaan?

- Kielellisiä taitoja
 - Luku- ja kirjoitustaitoa
 - Motivaatiota
 - Luku- ja kirjoitusharrastuneisuutta
- ⇒ ovatko vaikeudet ja tilanne sellainen, että lapsen oletetaan hyötyvän ryhmästä?

Miksi arvioidaan?

- Taitojen taso ennen harjoittelua antaa suuntaa kehitysodotuksille ja pohjaa jatkoseurannalle
- Pystytään seuraamaan edistymistä
- Tieto kehittymisestä tärkeää ohjaajalle, kodin aikuisille, opettajille ja lapsille itselleen

Aikamatkalla seurantatehtävät

- Kehitettiin lukemisen ja oikeinkirjoituksen arviointiin ja seurantaan osana harjoitusohjelmaa
- Rinnakkaistehtävät kolmeen eri arviointivaiheeseen:
 - I-tehtävät ennen ryhmän alkua
 - II-tehtävät heti ryhmän päätyttyä
 - III-tehtävät puoli vuotta ryhmän päättymisestä

AIKAMATKALLA -LUKUTEHTÄVÄT

	I-tehtävät pvm	II-tehtävät pvm	III-tehtävät pvm
Kirjainten nimeäminen aika s.			
Kirjainten nimeäminen oikein /44			
Tavujen lukeminen aika s.			
Tavujen lukeminen oikein / 16			
Sanojen lukeminen aika s.			
Sanojen lukeminen oikein /17			
Epäsanojen lukeminen aika s.			
Epäsanojen lukeminen oikein / 17			
Tekstin lukeminen; sanojen määrä /90 s.			
Tekstin lukeminen oikeellisuusprosentti			

AIKAMATKALLA -SANELUTEHTAVAT

Virhetyyppi	I-tehtävät pvm	II-tehtävät pvm	III-tehtävät pvm
Puuttuva toinen 2-konsonanteista	=	=	=
Puuttuva toinen pitkästä vokaalista	=	=	=
Puuttuva kirjain sanan lopusta	=	=	=
Muu puuttuva kirjain	=	=	=
Liika kirjain, muodostuu 2-konsonantti	=	=	=
Liika kirjain, muodostuu pitkä vokaali	=	=	=
Muu liika kirjain	=	=	=
Väärä NG - NK	=	=	=
PRI - TRU - TRA	=	=	=
Reversaali	=	=	=
Rotaatio	=	=	=
O=> O / Ä=> A / T=>L	=	=	=
Muu väärä kirjain	=	=	=
Muu virhe	=	=	=
Virheitä yhteensä			
Oikeinkirjoitettuja sanoja yhteensä	127	127	127

Koulutukseen osallistuneiden kokemuksia Aikamatkalla-ohjelman käyttämisestä

- ”Hienoa, että nyt on väline, jossa on myös seurantatehtävät!”
- ”Koulutuksen ja Aikamatkalla-materiaalin myötä sai itselleen luotua lukemisen sujuvoittamisen harjoitteluun selkeän ja eheän kokonaisuuden yksittäisten harjoitusten sijaan.”
- ”Oppilaat olivat hyvin motivoituneita tekemään tehtäviä ja keskustelemaan asioista jokaisella tapaamiskerralla. Koimme myös itse, että monipuoliset menetelmät motivoivat ja innostivat oppilaitamme tekemään harjoituksia.”
- ”Aivan kaikille ryhmäläisille teki varmasti myös hyvää vertaistuki ja käymämme keskustelut lukemiseen ja kirjoittamiseen liittyen.”
- ”Oppilaiden oma itseluottamus lukutaitojaan kohtaan kasvoi ja motivaatio osallistua tunnilla lukemiseen nousi selvästi.”
- ”Sanottakoon, että jokainen Aikamatkalla-harjoituksia tekevä lapsi on oppinut paremmaksi tavuttajaksi.”

Aikamatkalla-koulutuksen osallistujille jaettiin maksutonta materiaalia harjoitusohjelman kokeilemiseksi. Jos olet kiinnostunut ohjelmasta, lue lisää [täältä](#).

